

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Obor: sociální práce

Šárka Hofmannová

Konstrukce programu Sociální integrace osob ohrožených
nezaměstnaností a jejími dopady zpět na trh práce se
zřetelem na potřeby sociální okolí nezaměstnaného.
(Vytvoření flexibilní služby v návaznosti na poptávku
po sociálních službách)

Bakalářská práce

Obor:	sociální práce
Forma studia:	prezenční
Akademický rok:	2005/2006
Vedoucí bakalářské práce:	PhDr. Pavla Kodymová
Oponent bakalářské práce:	PhDr. Jaroslava Šťastná
Datum obhájení:	
Výsledek obhajoby:	

Prohlašuji,
že jsem tuto předloženou bakalářskou práci vypracovala
zcela samostatně a cituji v ní veškeré prameny, které
jsem použila.

V Praze, dne 14.05.2006

Podpis:

Děkuji PhDr. Pavle Kodymové za odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady a ochotu. Za předchozí vedení bakalářské práce taktéž děkuji PhDr. Mgr. Janě Koláčkové. Děkuji za zázemí členům Profesní komory sociálních pracovníků.

V Praze, dne 14.05.2006

Podpis

Obsah

Úvod.....	6
1. Nezaměstnanost jako celospolečenský problém	8
1.1 Zaměstnanost a nezaměstnanost podle EU...	10
1.2 Právní úpravy ČR	12
2. Klíčové pojmy	14
3. Typy služeb.....	20
3.1 Porovnání a zpracování vykazovaných statistických údajů a materiálů Asociace občanských poraden a Psychosociální poradny	22
4. Konstrukce programu.....	28
4.1 Psychologické dopady nezaměstnanosti na jedince a jeho sociální okolí.....	29
4.2 Ekonomické dopady a změna životního stylu	31
4.3 Sociální dopady nezaměstnanosti na jedince a jeho okolí.....	32
4.4 Možné aktivity v programu navrhované sociální služby	33
5. Cílová skupina programu	37
5.1 Projekt a jeho personální zajištění.....	39
5.2.1 Hodnocení úspěšnosti projektu.....	41
5.2.2 Zavádění standardů sociální práce.....	44
Závěr.....	46
Prameny	48
Příloha č.1:	
Vybrané kapitoly ze Žádosti o finanční podporu JPD3 Profesní komory sociálních pracovníků	50

Úvod

Dlouhodobá nezaměstnanost je poměrně novým problémem, který se vyskytuje v ČR teprve od konce devadesátých let minulého století. Sociální služby na poptávku práce s nezaměstnanými reagují a postupně se snaží pokrýt co nejširší pole působnosti. Přesto však existují tzv. „bílá místa“ v jejich nabídce.

Úřady práce nabízejí možnosti pracovního uplatnění a občanské poradny nabízejí řešení konkrétních problémů. Další služby pro pomoc dlouhodobě nezaměstnaným jsou ojedinělé, většinou ve formě bezplatného internetu v knihovnách. Cílem mé bakalářské práce je zmapovat nabízené služby pro nezaměstnané a popř. upozornit na ty chybějící.

K myšlence možné chybějící služby mě dovedla dlouhodobá praxe v Psychosociální poradně, jejíž statistiky dokládají, že se počet klientů, kteří vyhledávají pomoc při řešení problémů spojených s nezaměstnaností, zvyšuje. Usoudila jsem tedy, že pokud klienti s tímto druhem problémů hledají nspecifikované služby, mohli by navštěvovat i službu konkrétně cílenou.

Pokud se potvrdí můj předpoklad, že zamýšlený druh specificky cílené služby skutečně chybí, využiji možnosti aplikovat teorii do praxe návrhem projektu, který by mohl čerpat podporu z Evropských sociálních fondů. Konkrétně z částky vyčleněné na vznik takto zaměřených služeb.

Z výše uvedeného tak vyplývá, že tato práce sleduje ještě jeden cíl, a to vytvořit návrh programu,

který by se komplexně zabýval cílovou skupinou nezaměstnaných. Program, který by napomohl k řešení celkové situace dlouhodobě nezaměstnaných. Mezi jinými by to byla psychologická podpora nebo všeobecné informace týkající se jeho situace. Záměrem programu by nebylo vyhledávání zaměstnání pro klienty, ale nabízet jim aktivní pomoc a podporu při nalézání jejich schopností a pochopení jejich vlastní hodnoty jak na trhu práce, tak v obecném životě. Zde vycházím z předpokladu, že pokud podpoříme jedince v elementárních potřebách, bude se cítit lépe a zaměstnání si tak se zvýšenou pravděpodobností nalezne samostatně.

Práce je cíleně zaměřena na region Praha, která je výjimečná v postavení proti celé ČR. Má současná praxe na Praze 13 mi umožňuje realizovat své aktivity přímo v této oblasti a nalézt případnou podporu příslušných organizací.

K jejímu zpracování využiji různé zdroje pramenů, odbornou literaturu, internet i materiály programu JPD3. Dále jako podklad použiji a zpracuji veřejné statistiky občanských poraden a archivní dokumenty Psychosociální poradny.

1. Nezaměstnanost jako celospolečenský problém

Nezaměstnanost se po čtyřicetiletém období tzv. přezaměstnanosti vyskytla až v devadesátých letech po změně politického systému. Stalo se tak především změnami v ekonomické struktuře země postupným přechodem k tržnímu hospodářství. Tento proces stále není u konce a dá se tak předpokládat, že se struktura nezaměstnanosti bude dále měnit. (Tomeš, 2002, s.162)

Oproti předpokladům se nezaměstnanost vyšší pěti procent poprvé objevila až na konci devadesátých let, v roce 1998. Tomeš uvádí několik důvodů, proč se nezaměstnanost zvyšovala postupně:

- Dobrovolný odchod z trhu práce,
- Přechod zaměstnanců z primárního a sekundárního do terciárního sektoru,
- Počátek samostatného podnikání,
- Menší náročnost pracovníků na výši odměny, která podnikům dovolovala zaměstnat více osob,
- Pomalé tempo strukturálních změn, přechodu k tržnímu hospodářství a restrukturalizaci podniků. (tamtéž, s.166)

Sociální služby se tedy nemusely do počátku 21.století nezaměstnaností jako velkým sociálním problémem zabývat. Se zvyšováním nezaměstnanosti a především se zvyšováním struktury nezaměstnanosti se však změnila i poptávka po sociálních službách s touto tematikou. Míra nezaměstnanosti se v posledním čtvrtletí 2005 (Český statistický úřad - Statistika EU, 2006) snížila na 8,6%, což je ale stále stav, který vyvolává obavy.

Region Praha, kterému se ve své práci budu věnovat má specifické postavení. V Praze je oproti celorepublikovému průměru nižší nezaměstnanost v řádu několika procent (oproti celé ČR 8,6% je v Praze pouze 3,2%). Díky rychlému a trvajícimu rozvoji, do hlavního města Prahy dojíždí stále více za zaměstnáním lidé z jiných krajů. V posledním čtvrtletí 2005 to bylo 111 900 osob, z celkového počtu 735 600 pracujících osob v Praze. Tento fakt ale může mít i negativní důsledky pro hendikepované s bydlištěm v Praze. Zaměstnavatel má možnost si vybrat z většího množství uchazečů o zaměstnání, může tedy dát přednost jinému uchazeči.

Také vzdělanostní struktura nezaměstnaných je odlišná. Převážná většina nezaměstnaných v ČR dosáhlo základního vzdělání popř. středního bez maturity. V Praze je počet nezaměstnaných se základním vzděláním téměř dvakrát menší než počet nezaměstnaných se středním vzděláním. Rozdílné oproti jiným regionům je počet nezaměstnaných se středním vzděláním s maturitou, který je téměř shodný jako bez maturity (7500:7800). (tamtéž, 2006)

Sociální programy pro reintegraci osob zpět na trh práce mají i v Praze, kde je poměrně nízká nezaměstnanost své místo. Praha jako region se potýká s množstvím nekvalifikovaných osob, kteří jsou nezaměstnaní více než dva roky a také s lidmi, kteří jsou nezaměstnaní přímo od doby, co skončili soustavnou přípravu na budoucí zaměstnání. Dalším problémem je dojíždka za prací, která komplikuje nalezení zaměstnání lidem starších padesáti let.

1.1 Zaměstnanost a nezaměstnanost podle EU

V České republice až na výjimky (rok 2002) mírně klesá míra zaměstnanosti (u osob 15-64let, v roce 2004 činila u mužů 72,3% a u žen 56%. K výrazným změnám došlo především ve struktuře zaměstnanosti v jednotlivých sektorech, pokračují změny především v sekundárním sektoru, které se projevují uvolňováním pracovních sil, které budou vytvářet nové pracovní síly v terciárním sektoru.

„Přijatá opatření Národního programu reformy musí přispět k dosažení následujících národních indikativních cílů zaměstnanosti do roku 2008: celkové míry zaměstnanosti 66,4% (v roce 2004 byla celková míra zaměstnanosti 64,2%).“ (Národní Lisabonský program 2005-2008, 2005, s.27)

Míra nezaměstnanosti v České republice činila v roce 2004 podle údajů Aerostatu 8,3%, zatímco průměr EU byl 9%. Pro nově vznikající pracovní místa je charakteristická výrazná změna požadavků na kvalifikaci, dovednosti a výkon pracovní činnosti. Tento faktor je jedním z klíčových důvodů růstu míry nezaměstnanosti v posledních letech. Nezaměstnanost se koncentruje především v regionech s vysokým podílem restrukturalizovaných odvětví (ocelářství, hornictví, těžký průmysl atd.). Zároveň se však v těchto regionech nedostává kvalifikovaná pracovní síla. Politika zaměstnanosti se ve větší míře zaměřuje na změnu a zvyšování kvalifikace, zlepšování dovedností pracovní sílu (nezaměstnané i zaměstnané). Mezi klíčové strukturální problémy trhu práce patří nízká regionální a profesní mobilita zaměstnanců, nepřehledný systém sociálních dávek s nízkou

frekvencí, sociální situace žadatelů, vysoké daňové zatížení práce, zejména nízkopříjmových skupin (obyvatelé, kteří vydělávající dvojnásobku minimální mzdy), potřeba nezbytné reformy systému důchodového zabezpečení a neexistence komplexního systému celoživotního učení. (Tamtéž, 2005, s.30)

Flexibilita trhu práce je v ČR nízká hlavně díky neochotě obyvatel se stěhovat za prací, které je nejvíce citelné u nízkopříjmových skupin obyvatelstva. Neochota pracovat je u nich zvyšována také vysokou daňovou zátěží (v porovnání s EU je nadprůměrná) nízkopříjmových obyvatel, které se státní instituce snaží řešit postupným snižováním daňové zátěže. Cílem je zvýšení motivace pracovat a zaměstnání si udržet a zvýšení reálného příjmu. Motivaci snižuje i malý rozdíl mezi minimální mzdou, za kterou pracují především osoby s nízkou kvalifikací a výší sociálních dávek.

Do roku 2010 chce ČR podle přijatého rozhodnutí rady nastartovat změny v aktivní politice zaměstnanosti především změnami v těchto oblastech:

- plnou zaměstnanost - Dosažení plné zaměstnanosti a snížení nezaměstnanosti a neaktivity zvýšením poptávky po pracovních silách a jejich nabídku je zásadní pro udržení hospodářského růstu a posílení soudržnosti.
- Zlepšení kvality pracovního místa a produktivity práce - Úsilí o zvýšení míry zaměstnanosti probíhá současně se zvyšováním přitažlivosti pracovních míst, kvality pracovního místa i růstu produktivity práce a snižováním podílu chudých pracujících. Je třeba plně využít souvztažnosti

mezi kvalitou pracovního místa, produktivitou a zaměstnaností.

- Posilování sociální a územní soudržnosti - Je třeba různých opatření, která posílí sociální začleňování, budou přecházet vylučování z trhu práce, podpoří zapojování znevýhodněných osob do zaměstnání a sníží regionální nerovnosti v zaměstnanosti, nezaměstnanosti a produktivitě práce, zejména v zaostávajících regionech.
- Podpora zajišťování rovných příležitostí na trhu práce, především podpora rovnosti pohlaví přístupu k zaměstnání, podpora přístupu k zaměstnání během celého pracovního života (především podpora absolventů k přístupu k prvnímu zaměstnání) a podpora snížení rozdílu v zaměstnanosti znevýhodněných osob a osob se zdravotním postižením a rozdílů mezi státními příslušníky. (Rozhodnutí Rady EU ze dne 12/07/2005, 2005, s.3)

1.2 Právní úpravy ČR

Právo na zaměstnání, na svobodnou volbu povolání a právo na hmotnou podporu je zakotveno v Listině základních práv a svobod, v Hlavě čtvrté, především v člancích 26 a 30. Ve článku 30 je zdůrazněno, že všichni občané státu mají právo na zabezpečení v nezpůsobilosti práci. (Listina základních práv a svobod, 2004)

Další právní úpravou je zákon o zaměstnanosti 435/2004 Sb., který upravuje poměry mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, přijímání a výpovědi zaměstnanců,

řešení situace při zkrachování podniku zaměstnavatele nebo náležitosti pracovní smlouvy a další náležitosti pracovněprávního vztahu a nezaměstnanosti.

V ČR jedinec, který přišel o zaměstnání a aktivně jej hledá dostává v prvních třech měsících 50% průměrného čistého výdělku a v dalších měsících 45% odvozené ze stejné částky. Tato částka se nazývá podpora v nezaměstnanosti a stanovuje se z posledního výdělku žadatele nebo životního minima platného pro občana staršího 26-ti let ke dni podání žádosti (nárok na podporu v nezaměstnanosti má však jen ten, který v posledních třech letech 12 měsíců vykonával výdělečnou činnost nebo činnost chápanou jako náhrada výdělečné činnosti, např. starost o úplně či částečně bezmocnou osobu). Podpůrčí doba poskytování podpory v nezaměstnanosti je u jedince do 50-ti let věku 6 měsíců, od 50-ti do 55-ti let 9 měsíců a nad 55 let 12 měsíců. Pokud jedinec nenajde zaměstnání v době výplaty podpory v nezaměstnanosti, může zažádat o dávky státní sociální podpory, kde je základním kritériem pro jejich výši životní minimum. (podle zákona o zaměstnanosti 435/2004 SB. in Práva a povinnosti uchazeče o zaměstnání, 2005)

2. Klíčové pojmy

Zaměstnaní jsou všechny osoby patnáctileté a starší, které během referenčního týdne příslušely mezi placené zaměstnané nebo zaměstnané ve vlastním podniku. Není přitom rozhodující, zda jejich pracovní aktivita měla trvalý, dočasný, sezónní či příležitostný charakter. Za zaměstnané se považují učni, kteří dostávají odměnu. Obdobně studenti, osoby v domácnosti a další osoby, kteří se zabývají především mimoekonomickými aktivitami, ale v době šetření byli navíc zaměstnání. Do skupiny zaměstnaných nejsou zahrnovány osoby na další rodičovské dovolené. (Trh práce v ČR, 2006)

Nezaměstnaní se považují všechny osoby starší patnácti let a starší, které ve sledovaném období souběžně splňovaly tři podmínky:

1. nebyly zaměstnané
2. hledaly aktivně práci prostřednictvím úřadu práce nebo soukromé zprostředkovatelny
3. byly připraveny k nástupu do práce okamžitě nebo nejpozději do 14-ti dnů. (tamtéž, 2006)

Osoby, které nesplňují alespoň jednu ze tří podmínek jsou klasifikovány jako ekonomicky neaktivní. (Tomeš, 2002, s.116) Tomeš nezaměstnanost definuje jako ztrátu (absenci) výdělku, vyplývající z nemožnosti získat vhodné zaměstnání osobou, která je schopna pracovat a zároveň je pro výkon práce k dispozici. Nezaměstnanost musí být nedobrovolná.

Dlouhodobě nezaměstnaný Za dlouhodobě nezaměstnaného se většinou považuje osoba, která je nezaměstnaná déle

než 1 rok. (Matoušek, 2005, s299) Nezaměstnaný ztrácí rychleji profesionální dovednosti než návyk chodit do práce, tyto návyky jsou úměrné tomu, jak dlouho předtím chodili do práce. Dlouhodobá nezaměstnanost má psychické a sociální dopady na osobnost a integritu jedince. (Matoušek, 2003)

Dlouhodobá nezaměstnanost je podle Tomeše stav, kdy člověk ztrácí způsobilost být zaměstnán pro ztrátu kvalifikace, ztrátu pracovních návyků a získaný zvyk žít ze sociálních dávek. (Tomeš, 2002, s.117)

Klient sociální služby subjekt, který využívá sociálních služeb. Může to být rodina, jedinec, skupina i komunita. (Matoušek, 2003)

Sociální služba je činnost poskytující lidem v nepříznivé sociální situaci podporu při sociálním začleňování a ochranu před sociální vyloučením s cílem umožnit jim zapojení do běžného života a využívat obvyklým způsobem jiných systémů (Johnová, 2002, s.23) a především zvýšit kvalitu klientova života, popř. chránit zájmy společnosti. V nejbližší době bude zákon o sociálních službách novelizován podle potřeb služeb, klientů i donátorů. (Matoušek, 2003)

Standardy kvality sociální služby jsou souborem kritérií, jejichž prostřednictvím je definována nezbytná úroveň kvality poskytování sociálních služeb v oblasti personální, procedurální a provozní. (Johnová, 2002, s.23)

Aktivní politika zaměstnanosti je součástí státní politiky zaměstnanosti, kterou stát usiluje o vyrovnání nabídky a poptávky po pracovní síle. Aktivní politika zaměstnanosti jsou především nástroje, kterou se státní politika uskutečňuje, tedy rekvalifikace nezaměstnaných, zprostředkování zaměstnání, hmotné zabezpečení uchazečů či dotace zaměstnavatelům na zřízení společensky účelných pracovních míst. (Matoušek, 2004)

Podle zákona 435/2004 Sb. se v §104 píše, že aktivní politika zaměstnanosti je:

(1) Aktivní politika zaměstnanosti je souhrn opatření směřujících k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti. Aktivní politiku zaměstnanosti zabezpečuje ministerstvo a úřady práce; podle situace na trhu práce spolupracují při její realizaci s dalšími subjekty.

(2) Nástroje, jimiž je realizována aktivní politika zaměstnanosti, jsou zejména

- a) rekvalifikace,
- b) investiční pobídky,
- c) veřejně prospěšné práce,
- d) společensky účelná pracovní místa,
- e) překlenovací příspěvek,
- f) příspěvek na dopravu zaměstnanců,
- g) příspěvek na zapracování,
- h) příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program. (Zákon o zaměstnanosti, 2005)

Evropské fondy sociální pomoci jsou aktivním nástrojem Evropské sociální charty revidované v roce 1996 garantující především tyto práva: na práci, na

bezpečné pracovní podmínky, na odměnu za práci, na poradenství při hledání práce, na sociální zabezpečení a sociální a zdravotní pomoc, využívat služeb sociální péče, na rehabilitaci etc. (Matoušek, 2003)

Národní politika zaměstnanosti §120 zákona o zaměstnanosti říká toto:

(1) Problémy obecního, okresního, krajského a celostátního charakteru v oblasti zaměstnanosti mohou být řešeny prostřednictvím cílených programů, včetně mezinárodních programů s mezinárodní účastí a programů financovaných v rámci Strukturálních fondů Evropského společenství a dalších programů Evropského společenství.

(2) Cíleným programem se rozumí soubor opatření zaměřených ke zvýšení možnosti fyzických osob nebo jejich skupin uplatnit se na trhu práce; součástí programu je stanovení podmínek pro jeho provádění a harmonogram čerpání. Cílené programy celostátního charakteru schvaluje vláda České republiky a programy obecního, okresního a krajského charakteru ministerstvo.

(3) Cíleným programem je i program na podporu obnovy nebo technického zhodnocení hmotného investičního majetku, který slouží k pracovnímu uplatnění osob se zdravotním postižením; v rámci tohoto programu může být zaměstnavatelům zaměstnávajícím více než 50 % osob se zdravotním postižením poskytnut příspěvek až do výše 70 % pořizovací ceny tohoto majetku.

(4) Při plnění cílených programů mohou úřady práce spolupracovat i s jinými subjekty nebo je mohou na základě smluvního vztahu zajišťovat prostřednictvím

jiných právnických nebo fyzických osob. Součástí dohody o zajišťování cíleného programu je i ujednání o příspěvku právnické nebo fyzické osobě za zajištění cíleného programu. (Zákon o zaměstnanosti, 2005)

Sociální správa je souhrn orgánů a organizací, které konají v sociální sféře procesu a realizují sociální politiku určitými nástroji, prostředky a technikami. Sociální správa je součástí sociální politiky (politika sociálních subjektů, jejímiž prostředky a technikami realizace jsou dávky a služby sociální politiky). (Tomeš, 2002, s.36)

Trh práce je prostředí, ve kterém se střetává nabídka a poptávka specifického zboží - pracovní síly. (Tamtéž, s.163)

Komunitní práce je metoda řešení sociálních problémů prostřednictvím podpory společenství (v místech, kde lidé žijí a kde problémy vznikají). (Matoušek, 2003)

Komunitní plánování sociálních služeb Přímé vyjednávání mezi zřizovateli, poskytovateli a uživateli služeb, jehož cílem je zlepšit místní sociální politiku či charakter sociálních, případně dalších souvisejících služeb. Zřizovateli služeb jsou úřady státní správy a samosprávy, neziskové organizace a jiné subjekty, které služby financují, případně i jmenují jejich vedoucí a kontrolují jejich činnost. Poskytovatelé služeb jsou subjekty provozující státní nebo nestátní sociální služby. Uživateli služeb jsou fyzické nebo právnické osoby, které mají zvláštní

potřeby, na něž služby reagují. Vyjednávání může mít podporu jednání v menších skupinách reprezentujících všechny tři strany „komunitního trojúhelníku“, veřejných shromáždění nebo konferencí, stejně jako diskuzí v tisku, na internetu nebo zprostředkovaných jinými médii. Výsledkem by měl být periodicky zveřejňovaný komunitní plán. (Tamtéž, 2003)

3. Typy služeb

Na celostátní úrovni poskytují pomoc při hledání zaměstnání především Úřady práce. Jejich práce je však limitována množstvím klientů a obligatorností vztahu. Zaměřují se tedy na nabídky pracovních příležitostí a na výplaty podpory v nezaměstnanosti.

Dalšími institucemi jsou občanské poradny, které v posledních třech letech zařizují nové pobočky v každém krajském městě. Také se snaží občanskou poradnu otevřít ve všech bývalých okresních městech.

Jiné organizace se zabývají nezaměstnaností jako okrajového problému cílové skupiny, se kterou pracují. Po ČR existuje velké množství organizací, které pracují se smyslově postiženými (Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR, Federace rodičů a přátel sluchově postižených), zdravotně znevýhodněnými (Centra pro zdravotně postižené, Paraple) a jinými marginalizovanými skupinami (RomoDrom, Fokus o.s.). Dále se o jedince na pokraji sociálního vyloučení nebo sociálně vyloučené jakýmkoli směrem starají charitní spolky při církvích. (Adresář poskytovatelů sociálních služeb, 2004)

V regionu Praha se objevuje několik služeb, které poskytují pomoc nezaměstnaným občanům. Kromě vymezovaných služeb, které jsou směřovány na podporu zaměstnávání určité skupině obyvatelstva, jsou to především všeobecné poradny, které se zaměřují na zvyšování právního a občanského povědomí obyvatelstva. (Databáze neziskových organizací, 2006)

Mezi takto zaměřené služby patří zejména občanské poradny.

Ze statistik, které poskytuje Asociace občanských poraden (dále jen AOP) vyplývá, že s problémem se zaměstnaneckými a nezaměstnaností přichází v průměru 10% všech dotazů. AOP zpracovává podklady občanských poraden z celé České republiky, jejich počet od roku 2000 narostl z 12 poraden na 36 v roce 2006. Přístupné statistiky jsou však pouze do roku 2004.

Také průměrný počet návštěv je nižší než v Psychosociální poradně. Průměrný počet návštěv občanských poraden se vejde do 1,5, v psychosociální poradně jsou to průměrně tři návštěvy klientů.

AOP rozlišuje druh poradenství, které poskytuje klientovi na cílené rady, aktivní pomoc, obecné informace a asistence mimo poradnu (doprovázení klientů, odkazování, předávání). Z těchto aktivit Psychosociální poradna neposkytuje pouze asistenci mimo poradnu. Občanská poradna na druhé straně neposkytuje psychologickou pomoc a podporu. (Statistiky a poskytnuté dokumenty Asociace občanských poraden, 2004)

3.1 Porovnání a zpracování vykazovaných statistických údajů a materiálů Asociace občanských poraden a Psychosociální poradny

Tabulka č.1: porovnání údajů AOP a Psychosociální poradny

organizace	Asociace občanských poraden		Psychosociální poradna	
	Celkový počet klientů	Z toho problém nezaměstnanosti	Celkový počet klientů	Z toho problém nezaměstnanosti
2000	8 059	1 142	40	3
2001	10 890	1 719	48	3
2002	16 397	2 654	53	3
2003	17 991	2 920	59	5
2004	34 699	5 043	72	6
2005	Nejsou informace		61	10

Tabulka č.2: Procentuální údaje AOP a Psychosociální poradny

organizace	Asociace občanských poraden		Psychosociální poradna	
	Průměrný počet návštěv klienta	Počet návštěv v % z celkového počtu	Průměrný počet návštěv klienta	Počet návštěv v % z celkového počtu
2000	1,5	10%	2,5	7,5%
2001	1,5	10%	2	6,5%
2002	1,6	10%	3	6%
2003	1,6	10%	3,1	5%
2004	1,3	10,9%	3	8,5%
2005	Nejsou informace		3,5	16%

Z množství klientů, kteří vyhledávají služby poraden se dá říci, že cílená služba na pomoc nezaměstnaným ve všech ohledech jejich stavu by jistě odezvu našla.

U obou služeb můžeme pozorovat mírný nárůst vyhledávání služeb nezaměstnanými.

Popis klientů psychosociální poradny.
Odpověď: sociální služby by se měly zabývat sociálním problémem. Ve výsledku uvedeného zpracování statistických dat poraden lze najít důkaz, že nezaměstnaní sami vyhledávají poradenské služby, a proto by vyhledávaly i služby, které by cíleně pomáhaly této skupině.

U klientely poradny se vyskytují různorodé problémy. Většina klientů přijde s konkrétní sociálně právní otázkou (nárok na dávky státní sociální podpory, kde mohou nalézt další kontakty na volná místa, kolik peněz si mohou vydělat k částečnému invalidnímu důchodu) a v průběhu spolupráce se klient dostane i ke svým psychologickým problémům, které mohou být navázány na tyto problémy. Klienti často přichází s pracovními právními otázkami typu nevyplácených mezd a sporů okolo výpovědí. Klienti většinou v těchto případech hledají spíše psychologickou podporu v rozhodnutí a teprve poté věnují otázkám právního charakteru, které většinou řeší jinde než na místě.

Do další oblasti můžeme zařadit klienty, kteří přichází s nekonkrétními otázkami a problémy, které mají pouze společného jmenovatele nezaměstnanost. Jsou to ti, kteří mají velké dluhy, problémy s bydlením či

nebydlí vůbec a nemají zaměstnání. Primárním problémem jsou tedy akutní hrozby (exekuce na byt, možnost nalezení ubytovny, odstěhování se od příbuzných) a nezaměstnanost je sekundární, ale tvoří velký handicap. V otázce bydlení je finanční zajištění stěžejní, a pokud klient potřebuje nutně změnu či nalezení bydliště, je také nutné nalézt odpovídající finanční zázemí.

Do oblasti, kterou jsem nazvala sociálně právní, jsou také zahrnuti klienti, kteří hledají informační most. Jsou to klienti, kteří konkrétně znají svůj problém, ale Psychosociální poradna nemá dostatečné kompetence k jeho vyřešení. Poradna v těchto případech předává kontakty na další organizace. Nejčastěji jsou to právní otázky, které potřebují odbornou pomoc právního zástupce nebo kontakty na zdravotnická zařízení.

Poslední možností jsou problémy týkající se rodinných záležitostí. Do poradny dochází většinou ženy, které se potýkají s nezaměstnaností některého člena rodiny. Přichází i maminky, které mají syna po čerstvém výkonu trestu odnětí svobody nebo ve výkonu trestu a hledají pro něj možnosti následné integrace do společnosti, především však zaměstnání. Společným jmenovatelem je zde to, že nositelem problému není nezaměstnaný sám, ale spíše jeho blízký příbuzný. Řešení problému se tedy nezaměřuje na dovednosti nalézt zaměstnání, ale spíše na schopnosti příbuzných uznat míru zodpovědnosti samotného člověka, nést dopady svého stavu sám, či míru pomoci od příbuzných (ta je někdy tak štědrá, že si na ní jedinec zvykne a není motivován svůj stav změnit).

Z hlediska počtu klientů poradny můžeme učinit závěr, že i při snižujícím se počtu klientů poradny se počet klientů, kterých se nezaměstnanost nějakým způsobem týká, zvyšuje.

V roce 2004 a 2005 je sice počet klientů mírně vyšší než předchozí roky 2000 a 2001, avšak tento počet udává i klienty, kteří se účastnili svépomocných aktivit seniorů. Takto koncipovaná služba nemůže být považována za poradenství, protože pracovník se přímého kontaktu neúčastní a pouze poskytuje materiální podporu (místo kontaktu a pomůcky ke konkrétní aktivitě). Počet klientů poradny se tak snižují pod úroveň let 2000 a 2001.

Počet klientů se snižuje také kvůli finančním potížím, které postihly poradnu v letech 2004 a 2005. Poradně byla několikrát zamítnuta žádost o finanční podporu (poradna žádala o podporu Ministerstvo práce a sociálních věcí a Magistrát hlavního města Prahy) a v poslední době funguje jen jako aktivita dobrovolníků, protože finanční prostředky stačí pouze na nájemné a poplatky za telefon.

Rok 2003 byl co do počtu klientů výjimečný. Takto vysoký počet klientů bylo možno pojmout právě obdrževší podporou Ministerstva práce a sociálních věcí a také magistrátu hlavního města Prahy. Poradna svoje aktivity také výrazněji prezentovala v místních médiích. Klienti tak o službě věděli, využívali ji ve větší míře a provedené katamnézy ukazují, že služba byla přínosná.

Počet klientů je odpovídající stylem práce poradny. Pracovníci poradny se specializují na delší spolupráci s klienty a sledují jejich vývoj a řešení

jejich potíží. Klienti, kteří přijdou se sociálně právním problémem, se do poradny vrátí průměrně třikrát až čtyřikrát. Klienti s převážně psychickou potíží navštěvují poradnu delší dobu. Do poradny docházejí řádově několik měsíců, intenzita postupně slábne, počet konkrétních setkání je průměrně 8-9 za celou dobu spolupráce.

V pražském regionu fungují občanské poradny na šesti místech v Praze. Nejbližší občanská poradna regionu Praha 5 a 13 se vyskytuje na Praze 2. Náplní práce občanských poraden podle jejich charty je: „Občanská poradna zajišťuje, aby občané netrpěli neznalostí svých práv a povinností, neznalostí dostupných služeb nebo neschopností vyjádřit účinně své potřeby. Poradna poskytuje informace o právní úpravě, nikoliv o právním řešení problému.

Občanská poradna poskytuje rady a informace každému zájemci ve všech oblastech se zaměřením na sociální problematiku, pracovněprávní vztahy, bydlení, problematiku rodiny, mezilidské vztahy, lidská práva a spotřebitelské rady. Problém klienta je řešen jako celek a v případě jeho rozdělení na jednotlivé odborné části je poradnou koordinován.“ (Charta občanských poraden, bod II. a III. In Statistiky a poskytnuté dokumenty Asociace občanských poraden, 2006)

Vymezení občanských poraden je tedy spíše na zvyšování právního povědomí obyvatelstva. Psychosociální poradna svou náplní doplňuje občanské poradny ve smyslu dlouhodobějšího zvládnání psychické zátěže, zajištění informací, které nabízí občanská poradna je také schopna nabídnout.

Další službou v hlavním městě, která se zabývá nezaměstnanými, je infocentrum KONTAKT, které nabízí přímou pomoc nezaměstnaným ve své Poradně pro nezaměstnané Infocentra KONTAKT. Funguje dvě hodiny týdně a zabývá se vyhledáváním nabídek práce a možností rekvalifikace, pomocí s vytvořením životopisu, přípravou na pracovní pohovor a základní informace o pracovněprávních podmínkách a výplatách podpory v nezaměstnanosti. Tato služba se tedy také zabývá hlavně právním povědomím. (Městské centrum sociálních služeb a prevence, 2006)

Navržený program a následně podaný projekt reaguje na výše uvedenou situaci a snaží se vyplnit místo, které nezaměstnaní nemají v Praze k dispozici. Je to celkové ošetření jejich situace a psychologická pomoc.

4. Konstrukce programu

Od května roku 2003 stážuji v Psychosociální poradně (občanského sdružení Profesionální komora sociálních pracovníků), kde se pracovníci snaží o podporu a posílení pravomocí lidí v nepříznivé sociální situaci. Podílela jsem se postupně na několika programech se zaměřením na starší občany, popř. seniory. Vzhledem k mé dlouhodobé spolupráci mi byla nabídnuta možnost konstrukce programu se zaměřením na reintegraci nezaměstnaných osob zpět na trh práce. Program jsem vytvářela se zřetelem na specifické pracovní podmínky pražského regionu, tedy s větším zaměřením na osoby blízké důchodovému věku a osoby s nízkou kvalifikací (nízkým vzděláním, dlouhodobou absencí na pracovním trhu, komunikačními problémy).

Cílová skupina byla vybrána s ohledem na dosavadní klientelu Psychosociální poradny. Především tedy na klienty, kteří poradnu doposud pravidelně navštěvovali s psychickými a sociálně-právními potížemi. V klientele poradny se také vyskytovali nezaměstnaní lidé nebo jejich příbuzní, kteří měli s touto situací těžkosti finančního, psychického a sociálního rázu. Při konstrukci programu jsem vyhodnotila všechny tyto ukazatele a projekt jsem zaměřila především na poradenskou činnost.

Aktivita programu, které se týkají přímé pomoci klientům, jsou rozděleny do tematických celků, které budou mít na starosti klíčoví pracovníci nebo je bude řešit tým složený z pracovníků poradny. Jsou to

především individuální konzultace s klienty zaměřená na přímou psychologickou pomoc, sociálně právní poradenství směřující k pomoci s běžnými ekonomickými a správními obtížemi plynoucí z nezaměstnanosti, dále univerzální a zároveň anonymní forma poradenství po internetu. Další aktivity jsou přímo směřující k aktivnímu hledání zaměstnávání a styku se souvisejícími organizacemi, což je skupinový nácvik pracovních problémů a nácvik kontaktu s pracovními agenturami a úřadem práce. Specifické jsou aktivity směřující k integraci osob do mimopracovního společenského prostředí, k čemuž dopomáhají podpůrné skupinové aktivity a svépomocné aktivity, kde je místo pro kreativitu klientů. S nezaměstnaností souvisí i změny v rodině, proto se projekt chce zaměřit i na rodinné prostředí, ve kterém klient pobývá.

4.1 Psychologické dopady nezaměstnanosti na jedince a jeho sociální okolí

Zaměstnání má pro člověka významnou hodnotu v životě. Kromě nezbytného finančního zajištění, poskytuje zaměstnání i možnost seberealizace, smysluplné aktivity a možnost navázání sociálních kontaktů. (Vágnerová, 2002, s.398)

Pokud jedinec ztratil zaměstnání, nastupuje fáze šoku, po které může nastoupit pocit úlevy. Jedinec je spokojený s dostatkem volného času a aktivně si hledá další místo. Pokud nenajde pracovní zařazení, ztrácí naději a propadá depresivnímu stavu. (Matoušek, 2005, s.303) Po této době, zpravidla se uvádí 6 měsíců

až jeden rok, nezaměstnaný přizpůsobuje rytmus života svému stavu. Projevuje se především tím, že „člověk přestává být aktivní, protože se domnívá, že to stejně nemá smysl, snižuje své aspirace i sebehodnocení.“

(Vágnerová, 2002, s.399)

Změny v chování a prožívání se týkají zejména prožívání času. Lidé ztrácejí navykklý denní režim a dny jim subjektivně pomaleji ubíhají. Obecně platí, že čím déle nezaměstnanost trvá, tím méně aktivně lidé volný čas využívají. (Matoušek, 2005,s.304)

Nezaměstnanost působí jako negativní faktor sebehodnocení a jedinec může mít pocit ztráty kontroly nad svým životem. Nastupuje nový způsob života, který může vyvolat napětí, pocity úzkosti a pocity ohrožení. Lidé v nezaměstnanosti mohou být emočně labilnější.

(Vágnerová, 2002,s.401)

K nezaměstnanosti patří i stav nudy (duševní stav podmíněný monotónností podnětů), projevující se omrzelostí, pocity zbytečnosti, nezajímavosti, vynucenou pasivitou, ztraceným časem, oslabením pozornosti, pocity únavy, depresivními náladami. (Hartl, 1996), který je hodnocen jako nedostatek podnětů a vůle si podněty samostatně vytvářet. Tímto stavem trpí méně obyvatelé venkova, kteří se starají o své domovy a ženy, které svou možnost seberealizace promítají do starostí o rodinu. Nezaměstnaností a jejími dopady trpí více lidé v regionech, kde je obecně nezaměstnanost v menší míře než v jiných regionech (Matoušek, 2005, s304)

Nezaměstnaný ztrácí po určité době schopnost se učit novým dovednostem a bývalé profesní dovednosti zapomíná, jeho osobnost stagnuje, nevyvíjí se, popř.

dokonce upadá. Jedinec rezignuje nejen na hledání pracovního místa, ale i na běžnou činnost.

Nejpočetnější skupinou nezaměstnaných (asi 1/3 z celkového počtu nezaměstnaných) jsou lidé bez kvalifikace nebo s velmi nízkou kvalifikací (dvouleté učební obory, učební obory bez maturity), kteří nemají velký zájem o zaměstnání. Další rizikovou skupinou jsou ženy. Zaměstnavatelé, i přes legislativní snahu, stále upřednostňují muže pro jejich větší možnost mobility a menší míru participace na domácnosti a starosti o potomky. Ženy však nezaměstnaností trpí méně než muž právě z těchto důvodů.

4.2 Ekonomické dopady a změna životního stylu

Snížení životní úrovně je jedním z prvních dopadů nezaměstnanosti, které nezaměstnaný pocítí. Pokud ztratí či nenajde zaměstnání jeden z partnerů, jehož partner je dostatečně zajištěn, může být tato změna pouze minimální. Osoby, které žijí samy nebo jejichž partneri jsou také nezaměstnaní pocítují však ekonomický nedostatek citelněji.

Nezaměstnaný si již „nemůže dovolit to, co mají lidé z jeho sociální vrstvy.“ (Vágnerová, 2002, s.404) Jedinec a jeho rodina je omezována sníženou možností spotřeby, čímž se snižuje jeho sociální status a společenské přijetí, což může být větší důvod deprivace než samotná snížená spotřeba. Strádání díky sociální podpoře není absolutní, jedinec je minimálně zajištěn a je schopen si zajistit základní životní potřeby.

Vyšší dlouhodobou nezaměstnaností trpí především ženy. U žen je vysoká míra nezaměstnanosti absolventek a žen po rodičovské dovolené, kde je předpoklad špatného opětovného profesního začlenění. Také výdělky mají ženy citelně nižší, vysokoškolsky vzdělané ženy dosahují jen 74% průměrného platu vysokoškolsky vzdělaného muže.

4.3 Sociální dopady nezaměstnanosti na jedince a jeho okolí

Nezaměstnanost s sebou přináší změnu sociálního statutu. Může se ovšem objevit tzv. syndrom naučené bezmocnosti, jistý druh fatalismu, kdy je jedinec přesvědčen, že se s nezaměstnaností již nedá nic dělat a je s ní smířen, tento stav se objevuje především u jedinců vyššího věku a nízké kvalifikace.

I dlouhodobá nezaměstnanost je spojena s jistými povinnostmi, především je to hledání zaměstnání, což je podmínkou výplaty podpory v nezaměstnanosti nebo později sociálních dávek. Tato skutečnost se v praxi u dlouhodobě nezaměstnaného mění pouze v rituál. Lidé jsou závislí na sociálních dávkách, kde je určitá hledající činnost podmínkou výplaty, ale aktivně již zaměstnání nehledají. S množstvím peněz ze sociálních dávek se naučili žít.

Jedinec v době nezaměstnanosti potřebuje velkou podporu sociálního okolí, především své rodiny, která může být ztrátou sociálního statutu nezaměstnaného také postižena. Podpora citová i ekonomická může

pomoci snášet dopady nezaměstnanosti a nečiní tuto situaci tak náročnou.

Situace v rodině může být komplikovaná i ztrátou sociálních kontaktů se ztrátou zaměstnání. Nové kontakty jedinec naváže jen těžko, což souvisí se studem za svou situaci a stigmatizací nezaměstnaného v očích pracujících. Dalším rizikovým faktorem je narušení zažitých stereotypů, které trvalou přítomností nezaměstnaného doma ztrácejí význam. Rodina se v krajním případě může i rozpadnout. Všichni členové totiž na nezaměstnanost jedince reagují zvýšenou úzkostí z ekonomické i sociální situace, která bude následovat. (Matoušek, 2005, s.305)

4.4 Možné aktivity v programu navrhované sociální služby

Zmapované oblasti možných problémů v nezaměstnanosti jsem při konstrukci programu brala v potaz a navrhla následující aktivity.

Jedna z důležitých aktivit, která klade minimální požadavky na zařízenost pracoviště a časové možnosti pracovníků je internetové poradenství. Předpokládám, že přímo se k tomuto typu poradenství dostanou především mladší klienti nebo příslušníci rodiny nezaměstnaného, kteří již některé znalosti práce s počítačem a internetem mají.

S tím souvisí i nedostatečná úroveň počítačové gramotnosti starší generace. Projekt počítá s možností jednoduchých forem individuální pomoci zvládnout základy práce s počítačem, které směřují k nalezení

uspokojivého zaměstnání. Především je to schopnost napsat žádost či životopis v obvyklé formě vyhovující agenturám a zaměstnavatelům a schopnost vyhledávat volná místa na internetu.

V kontaktní práci s klientem je na prvním místě úvodní konzultace. V ní klient dostane základní informace o programu, o aktivitách, kterých se může účastnit a o způsobech jednání s klientem (viz. Kapitola zavádění standardů sociálních služeb) Klient má možnost se k nim vyjádřit tak, jak uzná za vhodné a rozhodnout se, jestli se bude účastnit.

V rámci individuálních služeb pro klienta budou pracovníci schopni klientovi poskytnout psychologické a sociálně-právní poradenství. V psychologickém poradenství pracovníci budou s klientem konzultovat jeho výše uvedené problémy se změnami chování, nedostatkem motivace apod. Určitá míra motivace je potom nutná i k dalšímu setrvání v programu. S ekonomickými a finančními dopady se pak budou pracovníci zabývat v rámci sociálně-právního poradenství. Pracovníci si jsou vědomi provázanosti a komplexnosti klientových potřeb a přání a budou k němu s tímto zřetelem přistupovat.

Se stejným zřetelem v komplexitu je třeba i přistupovat k sociálnímu okolí nezaměstnaného. Rodina je nejvýznamnějším socializačním činitelem a nezaměstnanost ji může hluboce zasáhnout nejen z ekonomického hlediska. Konzultace s rodinou, kde bude prostor pro ventilaci problémů a potíží členů rodiny dále umožní větší spolupráci s nezaměstnaným, který se díky odlehčení napjaté atmosféry bude moci více soustředit na hledání zaměstnání. Může se také

stát, že jeden člen je nezaměstnaností více zasažen než nezaměstnaný, i pro něj v projektu máme místo a bude mít možnost o svých potížích mluvit. Rodinné poradenství bude mít na starosti tým pracovníků pracujících ve vzájemné komplementaritě. Týmové uskupení se bude skládat ze dvou pracovníků a jejich týmová práce bude záviset na jejich domluvě o řešení konkrétního případu či problému. Klientům tak bude poskytnut komplexní náhled na jejich situaci. Klíčovým spolupracovníkem zde bude supervizor, který bude sladit rozdílné názory na postup v práci s klienty a předcházet možným střetům.

Další velkou skupinou programů pro nezaměstnané jsou skupinové aktivity. Základní myšlenka je u těchto aktivit především výměna zkušeností mezi nezaměstnanými, určitá forma sdílení problému a možnost navázání kontaktu s novými lidmi. Druhá linie, kterou sleduji u skupinových aktivit je nenáročná forma edukace a zvládání vzorců chování vhodných při kontaktech s úřady a při hledání zaměstnání. Forma aktivit bude různá, skupiny budou maximálně o čtyřech lidech. Kopíruji tak menší pracovní prostředí, ve kterém se klienti vyskytují nejčastěji. Klienti mohou navštěvovat kurzy skupinového poradenství práce s úřady práce a pracovními agenturami, dostanou základy forem asertivního chování a budou mít také možnost realizovat svoje koníčky v rámci svépomocných aktivit. Resocializace klientů neprobíhá jen v rovině nalezení zaměstnání, i když je to prioritní cíl projektu, zaměřuje se také na sociální okolí nezaměstnaného a jeho návrat do komunity, pokud již kontakty vyhasly nebo je záměrně přerušil. Svépomocné

aktivity nejsou otevřeny pouze nezaměstnaným, ale jsou spíše možností rozvíjet kreativitu a setkat se s novými lidmi (pozn. v Psychosociální poradně již takové aktivity probíhají, v rámci mé dlouhodobé stáže jsem organizovala karetní kroužek, šachový kroužek, německou konverzaci a turistické výlety. Tyto aktivity byly směřovány spíše pro mladší seniory.)

5. Cílová skupina programu:

Jednotnou charakteristikou cílové skupiny je její nezaměstnanost. Program se však zaměřuje i na další dopady nezaměstnanosti jako celospolečenského problému. Program pracuje i se sociálním okolím, které je velmi důležitým činitelem v klientově životě.

Jednou z hlavních cílových skupin, kterou se bude sociální program zabývat, jsou osoby blízké důchodovému věku, které ztratily zaměstnání po dlouhodobém působení u jednoho zaměstnavatele, mohou mít tedy pocit, že nejsou dostatečně kvalifikovány pro trh s pracovními silami a že nemají dostatečné kompetence k vyjednávání podmínek se zaměstnavatelem. Jako demotivující činitel se může objevit věk nebo nedostatečná kvalifikace.

Samotný projekt se pak již úzce zaměřuje na region Praha 13. Praha 13 měla při posledním měření v roce 2005 54 000 obyvatel. Obyvatelé žijí převážně na sídlištních typech bytových jednotek. Jihozápadní město bylo vystavěno v 80. letech 20. století, kdy se do této lokality přestěhovali převážně mladé rodiny s dětmi. Věková struktura k roku 2005 tomuto věkovému složení odpovídá. Praha 13 je průměrným věkem nejmladší část hlavního města Prahy, průměrný věk mužů v této oblasti je 34,7 let a žen 36 let. Nejvíce obyvatel je tedy ve věkové skupině 15 - 64 let (76,9%), nejméně pak u skupiny 64 a více let (6,2%). Přírůstek obyvatel se počítá v řádech jednotek procent.

Většina obyvatel Prahy 13, stejně jako v celé Praze, pracuje v terciárním sektoru. Stejně tak

vzdělání není výjimečné, nejvíce obyvatel dosáhla středního vzdělání s maturitou (včetně vyšších odborných zaměření) - 40,4% a středního bez maturity - 33,7. Poměrně vysoké je množství osob s vysokoškolským titulem - 20,6%.

Celková míra nezaměstnanosti Praha 13 je 3,86%, což je v celopražském průměru. Ženy se na celkovém počtu 1200 nezaměstnaných podílí 51%. Podíl nezaměstnaných starších 50-ti let je 22% a podíl dlouhodobě nezaměstnaných je 16%. Celkově se tedy dá říci, že ačkoli je celková míra nezaměstnanosti v dolní hranici pražského průměru, podíl osob starších padesáti let je vyšší než celopražský průměr. (Český statistický úřad - Statistika Prahy 13, 2005)

Další skupinou, která se poměrně často dostavovala do Psychosociální poradny i bez záměrného programu byli členové rodiny, kteří nebyli spokojeni s dosavadním způsobem života dalšího jejich člena. V praxi se přišli poradit, jak mu pomoci nebo ho „donutit něco dělat“, popř. jak se s chováním člena rodiny vyrovnat.

Třetí skupinou jsou klienti, kteří se vrací na trh práce po dlouhé odmlce. Jsou to především ženy po smrti živitele, rodič po vyčerpání rodičovského volna a nekvalifikovaní klienti bez stálého zaměstnání, střídající dlouhé období bez zaměstnání s krátkými pracovními obdobími.

Klientům se nesnažíme nahradit rekvalifikační kurzy, zprostředkovávané úřady práce. Naše zaměření je především zplnomocňování klienta ke svépomoci, k tomu aby v sobě našel kompetence jednat a k tomu, aby byl schopen vyjádření svého názoru. Cílem projektu je také

podpořit klienty v ukončení závislosti na sociálních dávkách. Jedním z největších problémů, s kterými se můžeme v realizační fázi projektu setkat je nedostatek motivace klientů změnit své návyky, které mají rozvláčné tempo a v pracovním vztahu neobstojí. Klient potom radši zůstane jako nezaměstnaný se svými návyky než aby je, někdy velmi bolestně, změnil.

Cílem projektu je pomoci co největšímu počtu klientů se uplatnit na trhu práce, pochopit svou hodnotu a nalezení uspokojivého zaměstnání. Jako úspěch se dá považovat i možnost, že klient zaměstnání nenalezne, ale aktivně ho hledá, což je významný krok klienta ke zplnomocnění a převzetí odpovědnosti za sebe sama.

5.1 projekt a jeho personální zajištění

Předpokládám, že během dvouleté činnosti programu se zúčastní výše popsaných aktivit zhruba 85 klientů, z nichž někteří využijí více nabídek aktivit projektu. Úspěšnost klientů, kteří si najdou práci, nebo ji začnou aktivně hledat by byla v ideálním případě 55%.

Vedoucí osobou v dohledu na funkci projektu je koordinátor projektu. Bude mít na starosti medializaci projektu, koordinaci práce s partnerem, časové rozvržení aktivit, dále bude také komunikovat s externími pracovníky a koordinovat setkání pracovníků na supervizi či na setkáních věnovaných vytváření a zavádění standardů. Koordinátor bude zaměstnán na poloviční pracovní úvazek, může tedy zastávat i další pracovní místo sociálního pracovníka

na poloviční úvazek. Bude se věnovat spíše práci v týmu.

Sociální pracovníci budou tedy dohromady tři osoby. Krom již zmíněného to budou další dvě osoby zaměstnané na 0,75 úvazku. Tito pracovníci si rozdělí pole působnosti podle potřeby. Budou s koordinátorem spolupracovat na vytváření standardů, komunikovat s partnerem projektu a nejvíce se budou věnovat práci s klienty.

Posledním pracovníkem je finanční manažer, který bude mít na starosti veškeré ekonomické a administrativní zázemí projektu. V jeho popisu práce také jsou finanční výstupy o činnosti projektu, vyúčtování služeb a nákupů potřebných k provozu projektu. Z administrativních činností se bude starat o odbornou knihovnu a výpůjčky svazků, o provoz služby internetu pro veřejnost a bude podávat informace klientům po telefonu.

Mezi placenými službami, které bude vedoucí projektu zadávat jiným organizacím je supervize. Supervize je plánována na 4 hodiny měsíčně a podle potřeby je možno si vyžádat individuální supervizi. Supervizor bude moci pomáhat s náročnými případy jako konzultant v týmu, zejména při rodinném poradenství. Nebude však tuto činnost vykonávat, pokud by nějak narušovala činnost supervizora nebo by se pracovníci necítili bezpečně.

Další službou je zajištění vzniku a chodu internetových stránek. Správce internetových stránek bude zajišťovat umístování aktuálních informací o činnosti projektu, včetně vytvořených standardů

kvality práce s nezaměstnanými a odkazů na příbuzné služby.

Vyhodnocení úspěšnosti projektu a kvality práce bude mít na starosti sociolog. Po skončení spolupráce bude klient zpětně kontaktován katamnestickým rozhovorem a jednoduchými otázkami se budeme dotazovat na jeho spokojenost se službou a na jeho stávající situaci. Sociolog potom nashromážděné údaje vyhodnotí a vytvoří zprávu.

Projekt bude čerpat veškeré finanční prostředky dotačního programu JPD3, Evropského sociálního fondu, kde finanční prostředky poskytuje 50% ESF, 40% rozpočet Ministerstva práce a sociálních věcí a 10% rozpočet Magistrátu hlavního města Prahy. (Jednotný programový dokument pro cíl 3, 2006)

5.2.1 Hodnocení úspěšnosti projektu

Vyhodnocení se bude průběžně vytvářet na setkáních pracovníků, které je plánováno na jednu hodinu týdně, kde bude prostor pro názory na změnu chodu programu a jeho součástí, mohou se vyjádřit názory o vedení klientů a probírat administrativní činnosti. Pracovníci budou mít k dispozici prostor pro hodnocení spolupráce s klientem na pravidelných supervizích.

Klienti budou mít prostor vyjádřit svoje názory při každé konzultaci. Pokud budou mít stížnost, převezme ji jiný pracovník a předá koordinátorovi projektu, který potom stížnost bude řešit s pracovníkem osobně. Pokud by byla stížnost směřována

na koordinátora projektu, stížnost se předá výkonnému řediteli Profesní komory sociálních pracovníků, která stížnost bude řešit. Klienti potom dostanou vyrozumění, kde jim bude sděleno, jak byla nastalá situace vyřešena.

Stížnosti pracovníků bude řešit koordinátor projektu, pokud nejsou směřovány na jeho osobu. Pokud se tak stane, bude řešit stížnosti výkonný ředitel Profesní komory sociálních pracovníků.

V žádosti o finanční podporu projektu je stanoveno několik druhů hodnocení, v množství a v procentuální úspěšnosti klientů, kteří absolvovali zvolený program. Toto hodnocení jsem vytvářela se zřetelem na cíle projektu.

Předpokládám, že za dva roky absolvuje program 85 klientů, z nichž většina využije více druhů služeb. Takto poskytnutých služeb v jednotkách by mělo využít 140 klientů. Dále předpokládáme, že 55% klientů si najde práci nebo ji začne aktivně hledat. S hodnocením tohoto ukazatele by měl nejvíce pracovat právě najatý sociolog.

Jediné osoby, které se budou projektu účastnit bez finančních nároků je Partner projektu Městská část Praha 13. Důvod jejich zapojení do projektu je především vytvoření informačního mostu mezi organizacemi a zlepšení spolupráce nestátních neziskových organizací a zástupců místní samosprávy.

Praha 13 se zapojila do komunitního plánování města Prahy jako jedna ze 14 městských částí a v dubnu 2006 se vytváří pracovní skupiny ze zástupců

poskytovatelů sociálních služeb, uživatelů sociálních služeb a zadavatele.

Partner se do programů bude zapojovat především předáváním informací klientům, kteří navštěvují Odbor pro nezaměstnané a postižené občany pravidelně. Jedná se o klienty, kteří si pravidelně dochází pro dávky státní sociální podpory (příspěvek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek).

Výhodou partnerství tohoto druhu je znalost problematiky v regionu a i množství klientů, které mohou kontaktovat a informovat o programech, které mohou navštěvovat. Partnerská organizace bude především kontaktním místem pro možnost navázání kontaktu s programy.

S partnerem je naplánováno setkání jednou za dva měsíce, kde budeme konzultovat změny s klienty, jejich úspěšnost a pracovat na metodice práce s nezaměstnanými. Pracovníci odboru nám budou nápomocni při vytváření standardů svými zkušenostmi s prací s cílovou skupinou. S partnerem budeme v pravidelném kontaktu formou telefonicky nebo formou elektronické pošty. Z partnerské instituce bude zřejmě především v první fázi realizace přicházet velký podíl klientů, kteří ji pravidelně navštěvují a jsou s ní v kontaktu.

5.2.2 Zavádění standardů sociální práce

Jednou z aktivit, která se nevěnuje přímo klientům, ale velmi se jich dotýká, je zavádění standardů sociální služby.

Praha 13 jako region se účastní procesu komunitního plánování. Jednou z podmínek je zavádění standardů u služeb, které se budou později ucházet o prostředky z rozpočtu hlavního města Prahy a městského úřadu Prahy 13.

Podle Matouška by ideální zavádění sociálních služeb mělo probíhat ve společné interakci s poskytovateli služeb, nezávislými experty a uživateli služeb. Kritéria posuzování kvality sociálních služeb vychází ze zákona, norem ze zákona odvozených nebo mohou být obsaženy v interních materiálech konkrétního poskytovatele.

Matoušek dále rozpoznává několik druhů kritérií, podle kterých se rozpoznává kvalita dané služby. Aplikováno na Psychosociální poradnu, personální kritérium je stupeň dosaženého vzdělání pracovníků - minimální vzdělání je vyšší odborná škola sociálně humanitního zaměření a doporučeno bude absolvovat alespoň jeden výcvik v průběhu trvání projektu, zaměřený podle potřeby pracovníka. Provozní kritérium a jeho splnění bude vycházet z hygienických norem, které vydává Krajský hygienický úřad a technické podmínky provozu bude zajišťovat koordinátor projektu, který se bude starat o funkci přístrojů a zázemí obecně. Procedurální kritérium bude hodnoceno pracovníky magistrátu hlavního města Prahy, kteří budou hodnotit monitorovací zprávy projektu. V těchto,

zprávách se podrobně popisuje způsob práce s klientem, vyhodnocuje práce pracovníků. Koordinátor na týmových setkáních také bude upřesňovat náplň práce pracovníků a zajišťovat komunikaci s partnery a pracovníky s klienty. (Matoušek, 2003)

Zavádění standardů se tedy nebude týkat jen přímo programu integrace osob ohrožených nezaměstnaností, ale celé poradny jako takové. Standardy budou tedy zaváděny z pozice Profesní komory sociálních pracovníků a budou platit pro celé pracoviště.

Krom základních poznatků práce s klientem budou standardy obsahovat jednotlivé části pro každý druh práce, tzn. jednotlivé oddělení pro poradenství sociálně právní, psychologické v rámci psychosociální poradny a jednotlivé druhy aktivit v rámci projektu SINZ. Z pozice PKSP se budou zavádět především části standardů s působností na celou organizaci, (Johnová, 2002, s.7) především otázky dodržování základních lidských práv, zpracování údajů, práce s zaměstnanci a dobrovolníky a řešení akutních havarijních a nouzových situací.

Standardy se vytvoří během přípravné fáze projektu a během dalších dvou měsíců práce s klienty se budou standardy osvědčovat v praxi a podle toho upravovat.

Závěr

Z uvedených faktů vyplývá, že nezaměstnaní netrpí pouze samotnou nezaměstnaností, ale mnohdy i přidružením dalších problémů psychologického, sociálního a ekonomického rázu. Neopominutelný je i vliv nedostatku aktivity a smysluplné činnosti. Práci jsem cíleně zaměřila na vyhledání dalších možností pro poradenství nezaměstnaným. Komplexní službu, která by obsáhla výše uvedené oblasti problémů souvisejících s nezaměstnaností, jsem však nenašla ani v regionu Praha ani v ČR.

Využila jsem tedy znalostí získaných v průběhu zpracovávání bakalářské práce a ještě před jejím dokončením vytvořila návrh projektu, který má uváděné teoretické poznatky a možné návrhy řešení ověřit v praxi. V případě realizovatelnosti by tak program úspěšně vyplnil prázdné místo v nabídce sociálních služeb pro nezaměstnané. Na základě výsledků zpracovaných statistických údajů poraden lze předpokládat, že klientela na podobný typ služby bude reagovat pozitivní odezvou.

Samotný projekt se orientuje na poradenství a nabídku společných aktivit, které se snaží zamezit negativním dopadům na život jedince a tím zlepšit jeho výchozí pozici. Jeho těžištěm je forma dlouhodobé práce s klientem, kde klienti pracují na postupném opětovném začlenění na trh práce a do komunity.

Lze předpokládat, že vznikne konkrétně směřovaná sociální služba a aplikace poznatků této práce do praxe je tedy možná. V případě kladných výsledků v regionu Praha 13, místa pilotního projektu, je možné

uvažovat o možném rozšíření projektu na regiony s vysokou mírou nezaměstnanosti.

Zmiňovanou žádost o finanční podporu z JPD3, která vzešla ze základní myšlenky předkládané bakalářské práce, uvádím v příloze ve zkrácené podobě. Žádost jsem zpracovala, kromě účetní pomoci při vytváření rozpočtu, zcela samostatně.

Prameny:

Adresář poskytovatelů sociálních služeb 2004 (2004),
Městské centrum sociálních služeb a prevence.

Český statistický úřad – Trh práce v ČR [online]
(c2006) [cit.2006-25-01] Dostupný z WWW:
<http://czcso.cz/csu/edicniplan.nsf>

Český statistický úřad – Statistika EU [online]
(c2006) [cit.2006-25-01] Dostupný z WWW:
[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nezamestnanost_eu
pr](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nezamestnanost_eu_pr)

Český statistický úřad – Statistika Prahy 13 [online]
(c2005) [cit. 2006-13-01] Dostupný z WWW:
[http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/217F8AB9E5D783A5C1
256F34004D0197/\\$File/11da01.xls](http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/217F8AB9E5D783A5C1256F34004D0197/$File/11da01.xls)

Databáze neziskových organizací [online] (c2006)
[cit.2006-20-04] Dostupný z WWW:
<http://www.icn.cz/dbnno/asp/search.asp>

Hartl: Psychologický slovník. Nakladatelství Budka
Praha 1996.

Jednotný programový dokument pro cíl 3 [online]
(c2005) [cit. 2006-15-03] Dostupný z WWW:
[http://www.praha-
mesto.cz/\(yf35cv45ecm4xei5bv023o32\)/default.aspx?ido=4
565&sh=-875933093](http://www.praha-mesto.cz/(yf35cv45ecm4xei5bv023o32)/default.aspx?ido=4565&sh=-875933093)

Johnová, Milena: Standardy kvality sociálních služeb.
(2002) Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha.

Listina základních práv a svobod [online] (c2004)
[cit.2006-20-02] dostupný z WWW:
http://www.concourt.cz/pages/prav_uprava/listina.html

Matoušek, Oldřich: Slovník sociální práce (2003).
Portál, Praha.

Matoušek, Oldřich: Sociální práce v praxi (2005).
Portál, Praha.

Městské centrum sociálních služeb a prevence [online]
(c2006) [cit.2006-20-04] Dostupný z WWW:
<http://www.mcssp.cz/infocentrum-kontakt>

NÁRODNÍ LISABONSKÝ PROGRAM 2005-2008 [online] (c2005)
[cit. 2006-03-03] Dostupný z WWW:
http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/eu_program_zprava.html

Práva a povinnosti uchazeče o zaměstnání [online]
(c2005) [cit.2006-22-02] Dostupný z WWW:
http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/pravpov_uch

Rozhodnutí Rady EU 12/7/2005 [online] (c2005) [cit.
2006-03-03] Dostupný z WWW:
http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/eu_program_zprava.html

Statistiky a poskytnuté dokumenty Asociace občanských
poraden [online] (c2004) [cit.2006-26-04] Dostupný
z WWW:
<http://www.obcanskeporadny.cz>

Tomeš, Igor: Sociální správa (2002). Portál, Praha.

Vágnerová: Psychopatologie pro pomáhající profese
(2002). Portál, Praha.

Zákon o zaměstnanosti [online] (c2005) [cit. 2006-03-
03] Dostupný z WWW:
<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakprace/>

Příloha č.1: Vybrané kapitoly ze Žádosti o
finanční podporu z JPD3

Filosofická fakulta Univerzity Karlovy
Obor: sociální práce

Resumé bakalářské práce: Konstrukce programu Sociální integrace osob ohrožených nezaměstnaností a jejími dopady zpět na trh práce se zřetelem na potřeby sociální okolí nezaměstnaného.
(Vytvoření flexibilní služby v návaznosti na poptávku po sociálních službách)

Šárka Hofmannová
14.05.2006

V bakalářské práci jsem hledala odpověď na otázku, zda je region hlavního města Prahy dostatečně zajištěn sociálními službami, které se zabývají nezaměstnaností jako primárním problémem obyvatelstva.

Po Praze existuje několik sociálních služeb, které se zabývají nezaměstnaností, jsou to však služby, které se starají pouze o nalezení zaměstnání nebo pomáhají lidem, kteří mají specifický problém a nezaměstnanost je pouze sekundární. Takové služby jsou primárně zaměřené na jinou cílovou skupinu.

Zjistila jsem tedy, že by sociální služba zaměřená na specifické potíže plynoucí z nezaměstnanosti, měla své místo. Porovnáním statistik Asociace občanských poraden a Psychosociální poradny jsem zjistila, že nezaměstnaní lidé sami vyhledávají necílené služby se svými problémy. V další části bakalářské práce jsem navrhovala službu, která v tomto regionu chybí.

Tato služba je primárně zaměřená na podporu jedince v jeho snaze znovu se aktivně zapojit do komunitního života. Vychází z předpokladu, že při ztrátě zaměstnání jedinec netrpí pouze hmotným nedostatkem, ale také psychickými a sociálními dopady. Zaměřila jsem se tedy na další aspekty dlouhodobé nezaměstnanosti a službu navrhovala tak, aby vyhovovala velkému množství klientů. Mezi aktivity služby jsem zařadila psychologické poradenství, sociálně právní poradenství, skupinové aktivity i individuální pomoc při základních problémech v žádosti o práci. Klient si tak může vybrat mezi službami, které zajišťují komplexní starost o jeho osobu.

Práce si kladla za cíl prozkoumat možnosti pomoci dlouhodobě nezaměstnaným lidem. Zjistila jsem, že většina služeb se snaží o co nejrychlejší návrat na trh práce a nebere ohledy na osobní cíle jedince a jeho motivaci v pracovním svazku vydržet, což má za důsledek předčasnou ztrátu zaměstnání. O nezaměstnané se starají především Úřady práce a občanské poradny.

Dalším cílem bylo navrhnout novou sociální službu, která bude zajišťovat chybějící služby pro nezaměstnané, tento cíl byl splněn. Našla jsem chybějící bílé místo a zareagovala na něj návrhem nové sociální služby.

Popis navržené služby byl dostačující k možnosti uplatnit ji v praxi. Tuto možnost a nabyté poznatky jsem uplatnila při podání Žádosti o finanční podporu z JPD3, programu Evropských sociálních fondů, který umožňoval podporu sociálním službám zaměřeným na řešení situace dlouhodobě nezaměstnaných. Projekt je právě ve schvalovacím procesu a výsledky budou známy v červnu 2006.